

13. Лейст О. Э. Сущность права. Проблемы теории и философии права / О. Э. Лейст. – М.: Зерцало, 2002. – 288 с.
14. Хачатуров Р. Л. Актуальные проблемы юридической ответственности / Р. Л. Хачатуров // Межвуз. науч. -практ. конф. : [материалы]. – Тольятти: Изд во ВУиТ, 2003. – С. 3 17.
15. Кашенко С. Г. Поняття і зміст юридичної відповідальності: дискусійні питання / С. Г. Кашенко // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 47. – С. 143-147.
16. Самощенко И. С. Ответственность по советскому законодательству / И. С. Самощенко, М. Х. Фарушкин. – М., 1971. – 240 с.
17. Денисов Ю. А. Общая теория правонарушения и ответственности / Ю. А. Денисов. – Л.: Госиздат, 1983. – 141 с.
18. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву / О. Э. Лейст. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 240 с.

Злакоман І. М., НУ "ОЮА"

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття посвячена державному контролю в сфері здійснення іноземного інвестування в Україні. В тому числі розглянуті питання про неотчуждальності державного контролю за реалізацією інвестиційних проектів від загального процесу содействия привертанню іноземного інвестування і визначення його основних принципів. Також здійснено аналіз розвитку законодавства України в сфері регулювання іноземних інвестицій, сформульовані рекомендації по удосконавленню системи державного контролю за реалізацією інвестиційних проектів в Україні.

The article is devoted to state control in the field of realization of the foreign investment in Ukraine. In particular, the attention has been turned on next questions: about inalienability of state control for realization of investment projects from the general process of assistance to bringing in of the foreign investing and determination of its basic principles. Also, was made the analysis of development of Ukrainian legislation about foreign investments, was formulated the recommendation on the improvement of the system of state control for realization of investment projects in Ukraine.

Актуальність теми цього дослідження є досить високою, тому що модернізація економіки України потребує залучення значних обсягів інвестицій, у тому числі за рахунок залучення іноземного інвестиційного капіталу. Запорукою цього є підвищення якості державного регулювання у сфері залучення іноземного інвестування.

Аналіз розвитку різних країн світу свідчить, що успіх держави у напрямку створення сучасної розвиненої економіки держави потребує створення належних умов для залучення значних обсягів іноземного інвестування. За останніх часів ця тенденція ще більше поширюється у зв'язку із глобалізацією світової економіки. Сучасні економічні зв'язки між економіками різних країн вимагають від всіх учасників виробничих та торговельних процесів дотримання високого рівня технологічного розвитку, відповідності екологічним та іншим стандартам. Економіка XXI століття вимагає тісної співпраці різних країн з метою гармонізації та розвитку економічних зв'язків, усунення кризових факторів.

Тематика вивчення правових засад та умов регулювання іноземних інвестицій до економіки держави є дуже актуальною для сучасної України, яка прагне зайняти достойне місце у процесах європейської та світової економічної інтеграції. Питання інвестицій, інвестиційного права, умов та форм регулювання іноземного інвестування досліджувались рядом вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких: Р. Б. Шишка, К. М. Вилегжанін, В. Ж. Аренс, А. Н. Белікова, І. З. Фархутдінов, Д. Джонсон, В. Н. Лисиця, Г. К. Дмитрієва та ін.

Метою дослідження є розробка систематичних положень щодо ознак сприятливого інвестиційного клімату, аналізу розвитку законодавства України у сфері регулювання порядку здійснення іноземного інвестування, визначення мети державного контролю у сфері іноземного інвестування та створення рекомендацій щодо його організації та оптимізації.

Об'єкт дослідження становлять правові відносини між учасниками інвестиційних правовідносин з питань впровадження іноземних інвестицій та державного контролю за реалізацією інвестиційного процесу.

Предметом дослідження є наявні та перспективні правові норми, які регламентують умови здійснення іноземного інвестування в Україні та умови впровадження державного контролю за реалізацією інвестиційного процесу.

Дослідження теоретичних та практичних аспектів державної політики з питань інвестиційного регулювання вказують на необхідність створення належних умов для здійснення інвестицій, тобто створення привабливого інвестиційного клімату. Як правило, до таких особливих умов відносять:

- створення пільгового правового режиму у державі для іноземних інвесторів, що передбачає спрощені процедури реєстрації спільних підприємств, спрощений візовий режим для інвесторів та його працівників, та ін;
- надання податкових пільг, що полягає у введенні зменшених ставок оподаткування окремих видів діяльності, або для певних спільних підприємств, що беруть участь у реалізації інвестиційних проектів;
- забезпечення захисту майнових прав інвесторів, що передбачає створення певних законодавчих засобів захисту прав інвесторів, надання гарантій щодо незмінності умов реалізації інвестиційного проекту, а також створення органів та інститутів зі спеціальним статусом, які мають забезпечувати захист та сприяння у реалізації інвестиційних проектів.

Але слід зауважити, що держава, як головний регулятор інвестиційного розвитку, гарант захисту прав інвесторів, також має похідний від цього права статус головної контролюючої установи, що має здійснювати нагляд за умовами здійснення інвестування. Передумовою для здійснення такого контролю є саме забезпечення дотримання головної мети впровадження інвестиційних проектів: наявність певних економічних, соціальних, демографічних, та інших позитивних наслідків для держави.

Такі наслідки можуть полягати у створенні виробничих, або торговельних чи розважальних об'єктів у певному регіоні, завдяки чому створюються робочі місця, сплачуються платежі до державного або місцевих бюджетів, здійснюється ефективне використання природних, виробничих, демографічних ресурсів в певному регіоні. Позитивний ефект також може бути отриманий за рахунок отримання підприємствами України будь-яких інноваційних технологій виробництва, ноу-хау, підвищення рівня якості продукції, збільшення експортного потенціалу, навчання працівників та ін.

Соціально-демографічний ефект від реалізації інвестиційних проектів може бути відчутний завдяки збільшенню рівня зайнятості населення, призупинення процесів міграції населення,

зростанню рівня доходів населення, що сприяє збільшення народжуваності серед населення у місцевості, у якій здійснюється реалізація інвестиційного проекту чи проектів.

Багато прикладів у цьому напрямку надає практика реалізації інвестиційних проектів у Ірландії, Південній Кореї, Сінгапурі, Китайській народній республіки, Росії, де за рахунок залучення інвесторів до процесу створення нових потужних виробництв, певні нерозвинені регіони були перетворені у зони успішного й стабільного розвитку бізнесу, з високим рівнем доходів населення, що є привабливими для життя людей.

Але, на жаль, можливі й інші наслідки реалізації інвестиційних проектів. Причиною цього є саме специфіка інвестиційних процесів. На відміну від суто комерційних (торговельних) операцій, в яких є присутніми певні визначені елементи: найменування, обсяг, ціна товарів та послуг, місце та умови поставок, умови транспортування або надання послуг, умови розрахунків, засоби забезпечення фінансових зобов'язань сторін, та ін., в інвестиційних проектах, які знаходяться на стадії погодження та реалізації набагато менше чітко визначених параметрів.

Насамперед, в основі інвестиційних проектів знаходиться бізнес-проект із створення об'єкту бізнесу, який має бути реалізований у майбутньому, за рахунок залучення коштів інвестора. Тобто спочатку визначається об'єкт інвестування (будівництво об'єкту нерухомості, заводу, створення підприємства, придбання виробничого обладнання та ін.) та визначаються обсяги й умови залучення коштів або обладнання інвестором. Але зрозуміло, що на стадії планування певні аспекти інвестиційного проекту можуть бути недостатньо вивчені, а їх достатнє дослідження може зайняти певний час.

Особливе значення це може мати для інвестиційних проектів, що пов'язані із видобутком природних ресурсів, як правило енергоносіїв: газу, нафти, кам'яного вугілля тощо. Реалізація подібних проектів потребує врахування багатьох специфічних факторів, у тому числі таких:

1. Зважений відбір компаній – інвесторів, який має базуватись на контролі відповідності та надійності інвесторів з огляду на наявність у них відповідних фінансових та організаційних ресурсів, досвіду професійної діяльності на у певній галузі, наявності успішно реалізованих проектів, відсутності спорів щодо умов реалізації попередніх інвестиційних проектів за участю цього інвестора.

2. Повне виконання умов реалізації інвестиційного проекту, з обов'язковим дотриманням екологічних норм та вимог безпеки. Цей фактор набув ще більшого значення після значної техногенної екологічної катастрофи у Мексиканській затоці, яка завдала суттєвої шкоди довкіллю, економічній та соціальній інфраструктурі регіону. Значних збитків зазнала Компанія "Брітіш Петролеум", також сильно постраждала економіка прилеглих регіонів США. Аварію та її наслідки вдалося усунути лише завдяки наявності у цій компанії та Уряду США достатнього рівня фінансових та технологічних ресурсів. Але цей факт надав значний поштовх до збільшення контролю держави за реалізацією інвестиційних проектів.

3. Забезпечення максимального рівня залучення до реалізації інвестиційного проекту українських підприємств та організацій, створення робочих місць для громадян України.

4. Виконання зобов'язань інвесторів щодо дотримання належного рівня податкових надходжень від реалізації проекту з метою забезпечення доходів державного або місцевих бюджетів України.

5. Забезпечення прозорості реалізації інвестиційного проекту, надання можливостей здійснення державного контролю за його виконанням.

Якщо при реалізації інвестиційних проектів будуть виконані вказані умови, у значній мірі можливе недопущення виникнення підстав для інвестиційних спорів.

Описані фактори є дуже важливими для сучасного стану економіки держав пострадянського простору й насамперед України. У пресі та у правовій літературі досить багато говорилося про зміни, які відбулися у законодавстві України в зв'язку із відміною пільг для іноземних інвесторів, збільшенням податкового навантаження, у зв'язку із відміною пільг із звільнення від обкладення ПДВ при ввезенні імпортного обладнання для здійснення технічних інвестицій у якості внесків до Статутного капіталу українських підприємств. Також не згадують скандали щодо порушення прав іноземного співвласника у корпоративному конфлікті, який склався навколо "УкрТатНафти". Не є включенням у цьому питанні й Російська Федерація, у якій досі не завершена справа з банкрутства та націоналізації активів Корпорації "ЮКОС", переглянуто інвестиційні угоди з партнерами у межах реалізації інвестиційних проектів "Сахалін Енерджі" та ін.

Але слід зауважити, що практично у всіх цих випадках, підставами для виникнення спорів стало недотримання з боку інвесторів тих чи інших умов реалізації інвестиційних проектів, або виявлення нових обставин, які суттєво змінили умови його реалізації. Наприклад, якщо інвестор намагається зменшити обсяг податкових платежів, або завдає негативного впливу на довкілля, або не дотримується умов щодо залучення регіональних підприємств та робочої сили до участі у реалізації проекту.

Розвиток законодавства України щодо регулювання зовнішнього інвестування мав певні етапи. Спочатку, з метою активізації процесу залучення зовнішніх інвестицій, Верховна Рада України у 1992 – 1993 р.р. прийняла ряд важливих законодавчих актів, які обумовили значне збільшення обсягів надходження іноземних інвестицій до економіки України в першій половині 90 – х р. р., зокрема Закони України "Про іноземні інвестиції" 1992 р. [1], "Про державну програму заохочення іноземних інвестицій" 1993 р. [2] та Декрет Кабінету Міністрів України "Про режим іноземного інвестування" 1993 р [3]. Їх прийняття справило позитивний вплив на економіку країни в цілому, тому що вони встановили преференційний режим для іноземних інвестицій та надали право підприємствам з іноземними інвестиціями на отримання податкових пільг (так звані "податкові канікули") у випадку здійснення іноземної інвестиції у певному, визначеному законодавством, розмірі. Зазначені податкові пільги, насамперед, стосувались звільнення від сплати податку на прибуток упродовж певного, визначеного законодавчими актами, часу.

Але вже у 1996 р. набув чинності Закон України "Про режим іноземного інвестування" [4], яким було оголошено про те, що Закон України "Про іноземні інвестиції" втратив чинність.

У 2000 році, ситуація із наданням режиму найбільшого сприяння залученню іноземних інвестицій та захисту інтересів інвесторів, суттєво змінилася, коли Верховна Рада України прийняла спеціальний Закон "Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження" від 17 січня 2000 року [5] (надалі Закон від 17 лютого 2000 року). Цим Законом зазначені раніше пільги були скасовані, іноземним інвесторам надано рівний із внутрішніми інвесторами національний режим інвестування, тим самим, іноземні інвестори, були фактично позбавлені будь – яких пільг, що надавали скасовані цим законом, законодавчі акти. Крім

того, цим Законом було встановлено, що спеціальне законодавство про іноземні інвестиції не регулює питання валютного, митного і податкового законодавства, які мають силу на території України, якщо інше не передбачене міжнародними договорами, згодана обов'язковість яких дана Верховною Радою України.

Згідно з Законом від 17 січня 2000 року, а також Законом про внесення змін до цього Закону від 20 грудня 2001 року, слід враховувати, що ст. 7 Закону – 2000 і абзац перший ст. 5 цього Закону вступили в силу з дня введення в дію Закону України "Про режим іноземного інвестування", тобто з 25 квітня 1996 р. і в зв'язку з цим судові рішення про застосування до підприємств з іноземними інвестиціями, їх дочірніх підприємств, філій, державних гарантій захисту інвестицій, винесені на підставі тих, що раніше діяли Закону за 1992 р. "Про іноземних інвестиціях", Декрету Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. "Про режим іноземного інвестування", Постанови Верховної Ради України від 1992 р. "Про порядок введення в дію Закону України "Про іноземні інвестиції", пункту 5 Постанови Верховної Ради України за 1996 р. "Про режим іноземного інвестування", підлягають виконанню виключно в частині, що не суперечить Закону "Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження" від 17 січня 2000 року.

Окремі автори, наприклад Т. Бондарев, стосовно ситуації з приводу вказаних змін у державному регулюванні питань щодо умов впровадження іноземних інвестицій в Україну, висловлюється таким чином, що наша держава знехтувала одним із головних принципів права – неприпустимістю зворотної дії Закону, – оскільки вона допустила поширення дії нового Закону на правовідносини, що виникли задовго до його прийняття [6].

Висновки. На підставі матеріалів цього дослідження можливо визначити, що внаслідок еволюційного розвитку законодавства України у сфері регулювання процесів, що стосуються залучення іноземних інвестицій, держава суттєво змінила саме критерії відношення до умов залучення інвестицій, з метою відбору лише тих інвестиційних проєктів, які б відповідали національним інтересам України. Як зазначає Р. Б. Шишка, сучасний вектор державотворення в Україні надає всі підстави сподіватися, що на високому державному рівні проаналізують уроки минулих років і використають в майбутньому вже придбаний позитивний практичний досвід

регулювання іноземних інвестицій в Україні [7]. Автор вважає за необхідне внести у профільні законодавчі та інші нормативні акти України відповідні зміни, щодо систематизації умов здійснення іноземних інвестування та забезпечення умов державного контролю за його здійсненням. У тому числі:

1. Сформувати детальний перелік кваліфікаційних вимог до інвесторів, які залучаються до реалізації інвестиційних проектів;
2. Створити регламент проведення фінансової, техногенної та екологічної експертизи інвестиційних проектів;
3. Сформувати спеціальний експертний орган, головним завданням якого має стати здійснення професійного нагляду за реалізацію умов інвестиційних проектів;
4. Розробити типові форми та умови контрактів з інвесторами та іншими установами, які залучаються до реалізації інвестиційних проектів;
5. Встановити порядок затвердження кошторисів витрат та виконання робіт по реалізації інвестиційних проектів, а також контролю за їх виконанням;
6. Встановити порядок проведення обов'язкового фінансового аудиту інвестиційних компаній та підприємств, які здійснюють управління інвестиційними проектами;
7. Визначити критерії податкового навантаження для підприємств та установ, які беруть участь у реалізації інвестиційних проектів;
8. Сформувати вимоги щодо залучення до виконання інвестиційних проектів українських підприємств та громадян України.

Проведення систематизації умов державного регулювання та нагляду за умовами здійснення інвестування в Україні забезпечить належний захист прав ефективних інвесторів, а також надасть можливість захистити інтереси держави у випадках, коли деякі підприємства та установи намагаються використати особливості статусу інвестора з метою неправомірного збільшення прибутків, оптимізації оподаткування, або відмовляються від належного виконання умов інвестиційних проектів.

Література:

1. Закон України "Про іноземні інвестиції від 13 березня 1992 року N 2198-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, N 26, ст. 357.
2. Закон України "Про Державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні" № 3744-XII від 17.12.1993 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, N 6, ст. 28.

3. Декрет Кабінету Міністрів України "Про режим іноземного інвестування" 20 травня 1993 року № 55-93 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 28, ст. 302
4. Закон України "Про режим іноземного інвестування" N 3/96-ВР від 19 березня 1996 року // Правова система Інфодиск – Законодавство України.
5. Закон України "Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження" від 17 січня 2000 року // Українська Інвестиційна Газета 2000. – № 11. – від 21.03.2000 р.
6. Бондарев Т. Іноземні інвестиції в Україні – законодавче регулювання // Юридична газета № 20 (32) 04 листопада 2004 року.
7. Шишка Р. Б. Инвестиционное право Украины: Учеб пособие. Изд. 2-е доп. и испр. – Х.: Эспада, 2003. – С. 133

Паращевіна О. А., НУ "ОЮА"

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ "ЮРИДИЧНА ОСОБА" ТА "КОЛЕКТИВНИЙ СУБ'ЄКТ ПРАВА" В КОНТЕКСТІ ОБГРУНТУВАННЯ КАТЕГОРІЇ "СКЛАДОВИЙ КОЛЕКТИВНИЙ СУБ'ЄКТ ПРАВА"

Данная статья посвящена анализу сущности категории "субъект права". Особое внимание уделено изучению вопросов внутривидового соотношения между коллективными субъектами права, а также классификации субъектов права и идентификации в этой системе составного коллективного субъекта права.

This article is devoted to analysis of essence of category legal subject. The special attention is spared the study of questions of specific collective legal subjects, and similarly classifications and authentication in this system component collective legal subject.

Сукупність визнаних законодавством і офіційно зареєстрованих державою великих складнопідрядних і взаємозалежних суб'єктів (що складаються з керуючих і залежних учасників), на сьогоднішній день, немає чіткої, однозначної загальнотеоретичної ідентифікації. Ці особи, іменовані транснаціональними корпораціями [1, С. 57], фінансово-промисловими групами і т. п. отримали